

De huidige status van *Brenthis daphne* (Lepidoptera: Nymphalidae, Heliconiinae) in België en aangrenzende gebieden. Update en notities betreffende een onverwachte vondst

Sylvain Cuvelier & Stef Spruytte

Samenvatting. Het blijkt dat *Brenthis daphne* (Bergsträsser, 1780) snel zijn areaal noordwaarts uitbreidt binnen Europa. Het is pas in 2006 dat de soort voor het eerst gemeld werd uit de Gaume (Zuidoost-België). We geven een overzicht van de situatie, eind 2010, in België en melden een onverwachte vondst van een dood exemplaar in Ploegsteert (enclave van Henegouwen in West-Vlaanderen).

Résumé. Etat actuel de *Brenthis daphne* (Lepidoptera: Nymphalidae, Heliconiinae) en Belgique et mise à jour avec des notes concernant une trouvaille exceptionnelle.

Il semble que *Brenthis daphne* (Bergsträsser, 1780) élargisse rapidement son aire de distribution en Europe vers le Nord. Ce n'est qu'en 2006 que l'espèce est mentionné pour la première fois de la Gaume (Sud-Est de la Belgique). Nous fournissons un aperçu de la situation, fin 2010, en Belgique et rapportons la trouvaille inattendue d'un exemplaire mort, trouvé à Ploegsteert (enclave du Hainaut en Flandre Occidentale).

Abstract. The current status of *Brenthis daphne* (Lepidoptera : Nymphalidae, Heliconiinae) in Belgium with notes concerning an unexpected finding.

Brenthis daphne (Bergsträsser, 1780) appears to be rapidly expanding its European range in northern direction. In 2006, the species was recorded for the first time from the Gaume area (south-eastern Belgium). We provide an overview of the status, end 2010, of this species in Belgium and report the unexpected finding of a dead specimen found at Ploegsteert (enclave of Hainaut in West Flanders).

Key words: Nymphalidae – Heliconiinae – *Brenthis daphne* – Belgium – Faunistics.

Cuvelier, S.: Diamantstraat 4, B-8900 Ieper, (sylvain.cuvelier@pandora.be)

Spruytte, S.: Vogelweelde 15, B-8950 Nieuwkerke, (stef.spruytte@telenet.be)

Verspreiding

Brenthis daphne (Bergsträsser, 1780) komt in zuidelijk Europa voor vanaf Noord-Portugal, doorheen Spanje, grote delen van Frankrijk, Zuid-Duitsland, Italië, de Alpen en zuidelijk naar de Balkan waar de soort in Zuid-Griekenland schaars wordt. In de Middellandse zee komt de soort enkel voor op Sicilië en Samos. In Noord-Europa is de soort waargenomen in Noordoost-Polen en Litouwen. Nominale *daphne* komt in Azië voor tot in de Kaukasus. Vanaf Centraal-Azië tot Japan zijn enkele andere ondersoorten beschreven. Er is één jaarlijkse generatie. Diverse *Rubus*-soorten worden gemeld als voedselplant.

Sinds meer dan 10 jaar wordt er melding gemaakt dat *daphne* zijn areaal snel aan het uitbreiden is in noordwestelijke richting. In de jaren '90 was er een spectaculaire uitbreiding van de soort in Frans-Lotharingen (Fichet *et al.* 2008). In de recente boeken over Picardië (Duquet *et al.* 2004) en Normandië (Dardenne *et al.* 2008) wordt evenwel geen melding gemaakt van de soort.

Volgens L. Manil (e-mail) wordt de soort regelmatig gemeld uit het zuiden van de regio Île-de-France (Forêt de Fontainebleau in het departement Seine-et-

Marne alsook uit het departement Essonne). De soort is volgens hem niet gekend uit het centrum en het noorden van deze regio. Van J. Charles (e-mail) vernamen we dat de soort ook niet voorkomt in Picardië (Oise, Aisne en Somme).

In 2000 (Fichet *et al.* 2008) werd *B. daphne* voor het eerst waargenomen in het Groothertogdom Luxemburg.

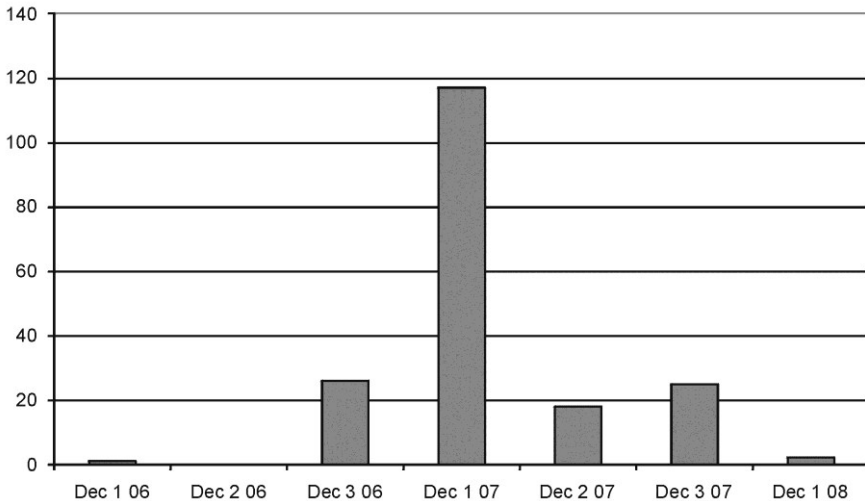
De eerste Belgische waarneming kwam zoals te verwachten uit de Gaume, twee exemplaren (mailforum Lycaena, P. Goffart), daterend van 13 juli 2006. De soort werd datzelfde jaar in de Gaume al op drie verschillende plaatsen waargenomen en in 2007 werd *daphne* in twee van die plaatsen opnieuw waargenomen wat duidelijk doet vermoeden dat de soort er zich ook al voortplant (Fichet *et al.* 2008).

Vanaf 2007 tot en met 2010 prospecteert P. Taymans met een jaarlijks vergelijkbare intensiteit in de Vallée de la Chiers (Lotharingen), op zowel Frans als Belgisch grondgebied. Zijn gegevens, hoofdzakelijk uit Frans-Lotharingen, laten een zeer duidelijke vooruitgang van de soort zien: 1 ex. in 2007, 8 ex. in 2008, 19 ex. in 2009 en 70 ex. in 2010. Zijn vroegste waarneming op het jaar gebeurde op 14 juni 2009 nabij Thonne-les-Près (departement Meuse, Frankrijk). De laatste waarneming op het jaar dateert van 08 augustus 2009 te Juvigny-sur-Loison (departement Meuse, Frankrijk). Op 15 juli 2010 waren de vlinders al op het eind van de vliegtijd want alle geobserveerde exemplaren waren reeds afgevlogen (e-mail M. Taymans).

Op 13 juni 2007 werd *daphne* voor het eerst waargenomen in het oosten van het Franse departement du Nord, meer bepaald in de Avesnois (D. Haubreux, mail forum papillon5962). Bij navraag bij D. Haubreux, eind 2010, is dit nog steeds de enige vondst uit de departementen Nord en Pas-de-Calais.

Op de website waarnemingen.be toont de verspreidingskaart op 11 november 2010 observaties uit de provincies Luxemburg, Namen, Luik en Henegouwen. De soort komt duidelijk voor in de Gaume en in de Viroin. Dergelijke gegevens zijn onvoldoende controleerbaar maar de beschikbare foto's, behalve één wazige foto met enkel de bovenzijde, laten toe om de kenmerken te verifiëren en laten geen twijfel bestaan over een aantal determinaties.

De vroegste waarneming is 04 juni 2009 waarbij een verwarring met *Brenthis ino* (Rottemburg, 1775) niet met zekerheid kan worden uitgesloten want er ontbreken bewijzen. De volgende waarnemingsdatum voor België in deze gegevens is 22 juni 2010, de laatste 06 augustus 2008. De vliegperiode (grafiek 1) situeert zich hoofdzakelijk tussen de derde decade van juni en de derde decade van juli.

Grafiek 1. Fenologie per decade van *Brenthis daphne* (gegevens op waarnemingen.be, bewerkt op 11.xi.2010 door S. Cuvelier).

De laatste twee jaren is er een opvallende stijging van het aantal observaties op waarnemingen.be: 2 ex. in 2006; 0 ex. in 2007; 3 ex. in 2008; 29 ex. in 2009 en 155 ex. in 2010. Men kan niet uitsluiten dat door het groeiende bewustzijn betreffende het voorkomen van *daphne* in België er nu veel nauwlettender wordt geobserveerd maar ook de hete maand juli 2010 zal een rol hebben gespeeld in deze forse stijging.

Van V. Fichetef kregen we ook de beschikbare gegevens, eind 2010, over *B daphne* van de “GT Lycaena” uit Wallonië. Het valt niet uit te sluiten dat er overlappings zijn met de voorgaande gegevens op waarnemingen.be. De eerste waarneming hier, eveneens uit de Gaume, dateert van 17 juli 2006. Er zijn vooral waarnemingen uit de provincie Luxemburg en slechts één melding van 2 exemplaren uit de provincie Namen. Over één waarneming in 2010 is er twijfel, alle andere waarnemingen werden gevalideerd. Deze ene onzekere waarneming niet in acht genomen zien we ook in deze gegevens een duidelijke progressie: 1 ex. in 2006, 4 ex. in 2007, 12 ex. in 2008, 14 ex. in 2009 en 20 exemplaren in 2010.

Op waarnemingen.be is er voor geheel Vlaanderen geen enkele *daphne*-observatie ingebracht. Ook de vlinderwerkgroep van Natuurpunt (e-mail D. Maes) heeft tot en met 2010 geen enkele Vlaamse waarneming ontvangen.

Tot eind 2009 zijn er ook uit Nederland geen waarnemingen gekend (Vliegthart 2009) en zijn er geen meldingen van deze soort op waarneming.nl voor 2010.

Het ziet er in ieder geval naar uit dat *daphne* definitief deel uitmaakt van de Belgische fauna en zijn opmars noordwaarts verder zet.

Waarneming te Ploegsteert

Op 20 juli 2010 vond S. Spruytte totaal onverwacht een dood exemplaar (fig. 1, 2) op de weg tussen Mesen en Ploegsteert (enclave van Henegouwen in West-Vlaanderen). Dat enkel de voorvleugels terug werden gevonden, lijkt te wijzen in de richting van een vlinder die mogelijk door een voertuig gegrepen werd, waarbij het lichaamsdeel met de achtervleugels afbrak.

Fig. 1–2. *Brenthis daphne* (Bergsträsser, 1780), België, West-Vlaanderen, Ploegsteert 20.vii.2010; 1.–bovenzijde; 2.–onderszijde (foto's: S. Spruytte)

Actueel is er ons geen enkele andere waarneming bekend uit deze omgeving (e-mail J. B. Rosseel) en evenmin uit het aanpalende gebied in Noord-Frankrijk (e-mail D. Haubreux). Gedurende de doorgedreven inventarisatie door de Z.W.V.V.K (Cuvelier et al. 2007) van 2000 tot en met 2006, werd deze vlinder niet vermeld uit de provincie West-Vlaanderen en actueel is er ons ook geen enkele waarneming bekend.

Deze vondst moet echter met uiterste voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en is zeker nog geen bewijs van de aanwezigheid van *B. daphne* in deze regio of enclave van Henegouwen. Het is onduidelijk hoe dit dood exemplaar hier terechtgekomen is. De vlinder kan ver van Ploegsteert door een auto zijn gevat en toevallig tot op de vindplaats zijn meegebracht of vervoerd. Anderzijds kan men natuurlijk ook stellen dat hoe dichter er populaties van *daphne* naderen, hoe meer kans er bestaat op dergelijk adventief exemplaar.

We verwijzen hierbij naar twee anekdotes die dergelijke mogelijkheid onderstrepen:

1. de observatie (Cuvelier et al. 2007) van een *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758) in 2005 in de omgeving van Kortrijk waarbij kort na het imago ook een lege pop werd gevonden op de fiets die mee was op de reis naar Spanje.

2. de gedocumenteerde vondst (Steen 1995) van een dood exemplaar *Brintesia circe* (Fabricius, 1775) in de provincie Limburg waar ook dergelijk vermoeden van uitgaat.

Besluit

Deze interessante vondst is onvoldoende om al aan te tonen dat *Brenthis daphne* ook zal doordringen naar het westen van het land. Vooral vanaf midden juni tot begin augustus loont het de moeite om uit te kijken naar deze soort buiten de Gaume en de Viroin om potentiële vooruitgang te kunnen vaststellen. Uiteraard is prospectie in de bredere omgeving van Ploegsteert en het aanpalende gebied van Heuvelland zinvol want er zijn zeker mogelijk geschikte biotopen.

Dankwoord

Graag bedanken we J. Charles, W. De Prins, V. Dinca, V. Fichéfet, D. Haubreux, A. Keymeulen, P. Lighezzolo, D. Maes, L. Manil, J.B. Rosseel, M. Taymans, P. Taymans, J. Verhulst en M. Zwertvaegher voor hun tips en/of het doorsturen van gegevens die het mogelijk hebben gemaakt om zo accuraat mogelijk de situatie te beschrijven in België en de aanpalende grensgebieden.

Literatuur

- Cuvelier, S., Degrande, J., Merveillie, L., Spruytte, S. & Vervaeke, J. 2007. Dagvlinders in West-Vlaanderen. Verspreiding en Ecologie 2000–2006. — Zuid-West-Vlaamse Vlinder Kring, 144 pp.
- Dardenne, B., Démars, M., Guérard, P., Hazet, G., Lepertel, N., Quinette, J. P. & Radigue, F. 2008. Papillons de la Normandie et des îles Anglo-Normandes. Atlas des Rhopalocères et des Zygènes. — Rouen, 200 pp.
- Duquef, M., Fournal, M. & Pruvot, D. 2004. La Picardie et ses papillons. Tome 1 Les Rhopalocères. — Compiègne, 224 pp.
- Fichéfet, V., Barbier, I., Bagnée, J-Y., Dufrière, M., Goffart, P., Maes, D. & Van Dyck, H. 2008. Papillons de jour de Wallonie (1985–2007). — Série "Faune-Flore-Habitat" n°4, Gembloux, 320 pp.
- <http://waarnemingen.be>. Een initiatief van Natuurpunt Studie vzw en de Stichting Natuurinformatie. [Bekeken 11.xi.2010].
- <http://waarneming.nl> [Bekeken 11.xi.2010].
- Steno, R. 1995. Eerste vondst van *Brintesia circe* (Fabricius, 1775) in België (Lepidoptera: Nymphalidae, Satyrinae). — *Phegea* **23**(3): 144.
- Vliegenthart, A. 2009. Een opmerkelijk vlinderjaar. — *Vlinders* **4**: 8-11.
-